

Forbrugerkronen herunder analyser af hhv. konventionelle og økologiske produkter

Hansen, Henning Otte

Publication date:
2016

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Hansen, H. O., (2016). *Forbrugerkronen: herunder analyser af hhv. konventionelle og økologiske produkter*, Nr. 030-0017/13-5480, 27 s., jan. 28, 2016. IFRO Udredning Nr. 2016/04

IFRO Udredning

Forbrugerkronen
– herunder analyser af hhv.
konventionelle og økologiske produkter

Henning Otte Hansen

IFRO Udredning 2016 / 04

Forbrugerkronen – herunder analyser af hhv. konventionelle og økologiske produkter

Forfatter: Henning Otte Hansen

Udarbejdet for NaturErhvervstyrelsen i henhold til aftalen mellem Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi og Miljø- og Fødevareministeriet om forskningsbaseret myndighedsberedskab.

Udgivet marts 2016

Se flere myndighedsaftalte udredninger på www.ifro.ku.dk/publikationer/ifro_serier/udredninger/

Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi
Københavns Universitet
Rolighedsvej 25
1958 Frederiksberg
www.ifro.ku.dk

Forbrugerkronen

- herunder analyser af hhv. konventionelle og økologiske produkter

Sammendrag og konklusion

Ud fra input-output-data er forbrugerkronen beregnet for perioden 1966-2011 for en række forskellige landbrugs- og fødevarergrupper. Beregningerne viser et relativt entydigt billede af udviklingen i forbrugerkronen:

- * Landmandens andel af forbrugerkronen falder vedvarende
- * Detailhandlens andel er generelt stigende
- * Importen er stigende
- * Engroshandlens andel er relativt konstant
- * Industriens andel er relativt konstant eller svagt faldende

Udviklingen i landmandens faldende andel er relativt forudsigelig, idet forædlingsgraden af landbrugsvarer stiger (mere food service, udespisning, convenience m.m.), og idet der er en relativ svag prisudvikling på landbrugsråvarerne. Resultaterne af forbrugerkroneberegningerne kan sammenlignes med tilsvarende undersøgelser fra USA, og der er relativ god overensstemmelse.

Da input-output-data ikke skelner mellem konventionelle og økologiske varer, er det ikke umiddelbart muligt at beregne forbrugerkronen på økologiske og konventionelle varer ud fra disse input-output-data. Landmandens andel af forbrugerprisen på hhv. økologiske og konventionelle fødevarer kan dog beregnes ved at tage udgangspunkt i hhv. landmandens salgspriser og detailpriser. Forskelle i prisrelationer mellem forskellige produkter undersøges således i denne analyse.

Disse undersøgelser viser, at landmandens andel af forbrugerkronen i de fleste tilfælde er størst på de økologiske varer. Dette er forventeligt, da den egentlige værdiforøgelse ved produktion af økologiske varer sker i landmandsleddet. Det ses også, at priserne på økologiske fødevarer i detailleddet i flere tilfælde er betydeligt højere, end hvad dyrere råvarer i landmandsleddet samt moms kan forklare. Det tyder således på, at styk-avancen i værdikæde-leddene efter landmændene er større på økologiske varer end på konventionelle varer.

Prisudviklingen - og dermed også forbrugerkronen - har dog været volatil i de senere år. I landmandsleddet har priserne på både vegetabiliske og animalske produkter svinget meget, og på detailniveau har flere butikker på det seneste sænket priserne på økologiske fødevarer. Nye studier bør derfor omfatte en længere tidsperiode, således at tilfældigheder p.g.a. disse prisudsving reduceres eller helt elimineres. Derudover kan flere produkter medtages, i det omfang priser på sammenlignelige økologiske og konventionelle produkter kan indhentes. Endeligt kan det undersøges, om priser i flere led i værdikæden kan skaffes, således at forbrugerkronen kan opdeles på flere sektorer.

Introduktion

Landmænd, fødevarerindustri, engros- og detailhandel og staten (i form af skatter og afgifter) m.fl. får alle en andel af fødevarernes endelige salgsværdi. Andelene varierer fra produkt til produkt og fra sektor til sektor, og også over tid sker der en udvikling i andelene. Dette er nærmere beskrevet i dette notat.

Notatet er en opdatering og en uddybning (økologiske og konventionelle produkter) af et notat fra 2014 (Hansen, 2014).

Hvad er forbrugerkrone?

Forbrugerkrone - eller „the food dollar“ - er de samlede omkostninger, som forbrugerne bruger på fødevarer. Forbrugerkrone opgøres som værdien af fødevarerne i detailledet.

Værdien af fødevarerne i detailledet består af en række omkostninger, som tilføjes undervejs i fødevarerkæden. Der er omkostninger til råvarer, løn, energi, markedsføring, og der er desuden både afgifter og avancer. Disse omkostninger opstår hele vejen i værdikæden fra landmand til forbruger.

Omkostningerne til landbrugsråvarerne er „landmandens andel af forbrugerkrone“. Man kan opdele, analysere og beskrive forbrugerkrone på flere måder. Man kan fokusere på landmandens andel, på de enkelte sektors bidrag eller på udviklingen over tid.

Resultaterne af forbrugerkroneberegningerne er ikke altid helt entydige, og det skyldes, at beregningsmetoderne og afgrænsningerne kan være forskellige fra undersøgelse til undersøgelse. I nogle tilfælde ser man kun på udvalgte produkter. I andre tilfælde beregner man forbrugerkrone for alle fødevarer, mens man i helt andre tilfælde også inddrager f.eks. drikkevarer. Endeligt er der undersøgelser, hvor food service, udespisning m.m. også indgår.

Der kommer desuden jævnligt nye opdaterede analyser, som anvender mere præcise og raffinerede metoder. I nogle tilfælde anvender man nu input-output-tabeller til at beregne de enkelte sektors andelen af forbrugerkrone, jfr. Canning (2011). Derved justeres tallene, og de nyeste tal er ikke altid sammenlignelige med andre historiske data.

Den simple model til beregning af landmandens andel af forbrugerkrone (LFK) for et givet produkt er:

$$LFK = \frac{(P_{li} * C_i) - B_i}{P_{di}}$$

hvor

P_{li} er landmandsprisen på produkt i,

C_i er omregningsfaktoren, som viser den nødvendige mængde landbrugsprodukter til at producere en enhed af fødevarerproduktet i i detailledet

B_i er et specifikt biprodukt ved processen,

P_{di} er detail-prisen på produkt i

Såfremt man skal beregne pålidelige andele af forbrugerkronen for alle fødevarer under ét, kræves der et omfattende datamateriale. Det er én af de væsentligste forklaringer på, at der ikke eksisterer ret mange analyser på internationalt niveau af forbrugerkronens opbygning. Trods disse forbehold m.h.t. metoder, datagrundlag og sammenlignelighed er der generelt god overensstemmelse i de resultater, som forskellige undersøgelser når frem til.

Tolkning af forbrugerkronen

Forbrugerkronen - og herunder især landmandens andel af forbrugerkronen - diskuteres tit, jf. f.eks. Hansen (2012).

Mange har den opfattelse, at det er negativt for landmændene, at deres andel af forbrugerkronen falder. Fra politisk side tolkes det ofte som et tegn på, at landmanden „bliver snydt“, og at de efterfølgende led i værdikæden uberettiget tager en for stor del af den endelige salgsværdi..

Undersøgelser viser dog, at der ikke er nogen tidsmæssig sammenhæng mellem landmandens andel af forbrugerkronen og landmændenes indtjening. Landmandens andel af forbrugerkronen har dermed ingen betydning for landbrugets generelle økonomiske situation (Brest et al., 2009). Dertil kommer, at moms og forskellige afgifter i tidens løb også har haft en ikke uvæsentlig indflydelse på landmandens andel af forbrugerkronen.

Opgørelser over forbrugerkronen kan derfor ikke uden videre bruges til at vise avancerne i værdikæden, fordele og ulemper ved en stor andel af forbrugerkronen m.m. Under forudsætning af, at der er et velfungerende marked, vil der på langt sigt ikke være nogen ekstraordinær stor avance nogen steder i værdikæden. Fordelingen af forbrugerkronen på de enkelte led i værdikæden er derfor primært et mål for værdien af de ressourcer, der anvendes i de pågældende led i værdikæden.

Metodegrundlag

Især metoderne til beregning af forbrugerkronen er under forandring. I det amerikanske landbrugsministerium, USDA har man beregnet forbrugerkronen over en meget lang periode. Man har hidtil baseret beregningerne på prisserier, omregningsfaktorer, årsdata, import- og eksportstatistikker m.m. Efterhånden er man dog kommet frem til, at kvaliteten af disse data - og også adgangen til relevante data - blev dårligere og dårligere. Det blev vurderet, at metoden til at beregne forbrugerkronen var blevet upålidelig, jfr. Canning (2011).

Også de danske analyser af forbrugerkronen, som tidligere blev offentliggjort årligt, er blevet reduceret i omfang. Det skyldes især, at datagrundlaget var blevet for usikkert, og at det dermed ikke var muligt at forklare væsentlige dele af udviklingen. Blandt andet en betydelig import samt reeksport var med til at gøre det empiriske grundlag for usikkert.

USDA er nu gået over til at beregne forbrugerkrone ud fra input-output-data jfr. Canning (2011). Derved justeres tallene, og de nyeste tal er ikke altid sammenlignelige med andre historiske data.

I denne rapport anvendes de input-output-data, som Danmarks Statistik publicerer løbende. Her er der en konsistent prisserie for perioden 1966 til 2011. I disse data skelnes der ikke mellem økologiske og konventionelle landbrugs- og fødevarer, hvorfor det ikke umiddelbart er muligt at beregne forbrugerkrone på specifikt økologiske produkter. På den baggrund er der anvendt et andet datagrundlag. Der er således indsamlet prisstatistikker for en række landbrugs- og fødevarer i dels producentleddet (landbrug og gartnerier) dels detailleddet (supermarkeder). Der er indsamlet prisdata for hhv. økologiske og konventionelle produkter, og der er foretaget justeringer og beregninger (omregninger til ens størrelser m.m.), så varerne er mest muligt homogene og dermed sammenlignelige.

Priserne i det primære led er indsamlet via offentliggjorte noteringer, auktionspriser m.m. Priserne i detailleddet er indsamlet via „store check“ (konkret indsamling af pris- og produktdata i supermarkeder). Store checks er foretaget 9 forskellige steder, og ialt er der indsamlet data på 407 produkter. Følgende detailbutikker og lokationer er valgt:

Detailbutik:

Irma
Dagli‘ Brugsen
ABC Lavpris
Rema 1000
Netto
SuperBrugsen
Føtex

Boks 1. Input-output-tabeller

En input-output tabel indeholder en detaljeret beskrivelse af produktionsstrukturen i samfundet samt af anvendelsen af varer og tjenesteydelser.

Input-output tabellen er en integreret del af nationalregnskabsstatistikken og er konsistent med nationalregnskabs data i såvel det enkelte år som over tiden.

Input-output tabeller kan også bruges som grundlag for både input-output-modeller og generelle ligevægtsmodeller.

Lokationer:

København

Frederiksberg

Brødstrup

Bryrup

På denne måde er der tilstræbt en rimelig geografisk repræsentativitet (hovedstad vs. provins og stor vs. lille by), og også de forskellige detailbutikstyper er dækket ind.

Indsamlingen af data er foregået i 2. halvdel af juli 2015.

Præsentation af forbrugerkroneandele

Forbrugerkroneandelene kan præsenteres på flere forskellige måder - afhængig af formålet med analysen og afhængig af det datamateriale, som er til rådighed. Man kan opdele, analysere og beskrive forbrugerkrone på flere måder. Man kan fokusere på landmandens andel, på de enkelte sektors bidrag eller på de forskellige omkostningsposter.

Man kan derfor præsentere forbrugerkrone på fire måder:

For det første kan man fokusere på landmandens og forarbejdningssektorens andel af forbrugerkrone. Hermed ser man nærmere på råvareandelens betydning og de første led i værdikæden og deres betydning.

For det andet kan man fokusere på de enkelte sektorer i forarbejdnings- og afsætningsdelen. Her analyserer man hvert enkelt sektors bidrag til og deres andel af den endelige forbrugerpris. Det vil typisk være landbrugssektoren, engrossektoren, forarbejdnings- og forædlingssektoren og detailsektoren. På den måde får man disse fire sektors andel af forbrugerkrone.

For det tredie kan man opdele forbrugerkrone på hovedomkostningsposter. Hermed fås et billede af de væsentligste omkostningstyper i forbrugerkrone på tværs af sektorer. På den måde kan man også vurdere den samlede betydning af f.eks. energi- eller lønomkostninger på fødevarerpriserne.

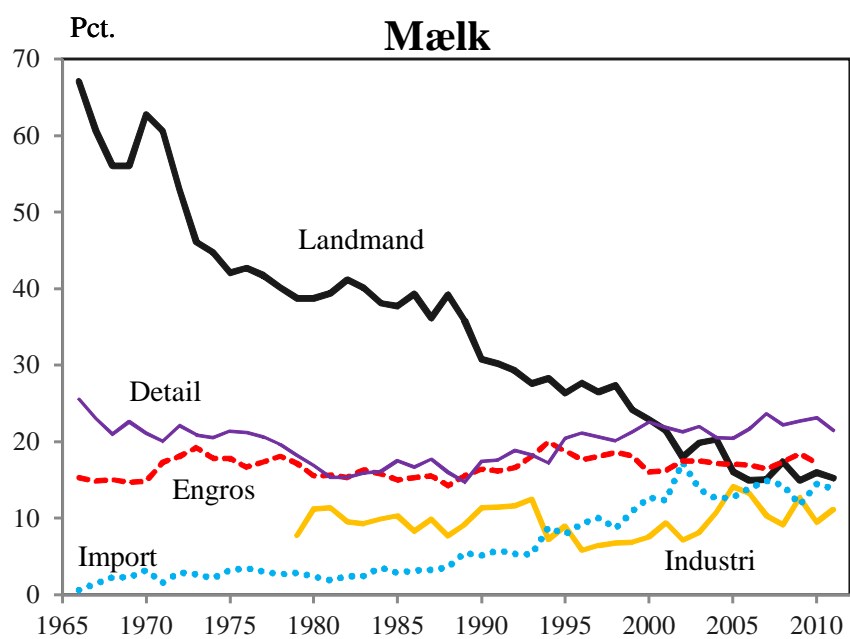
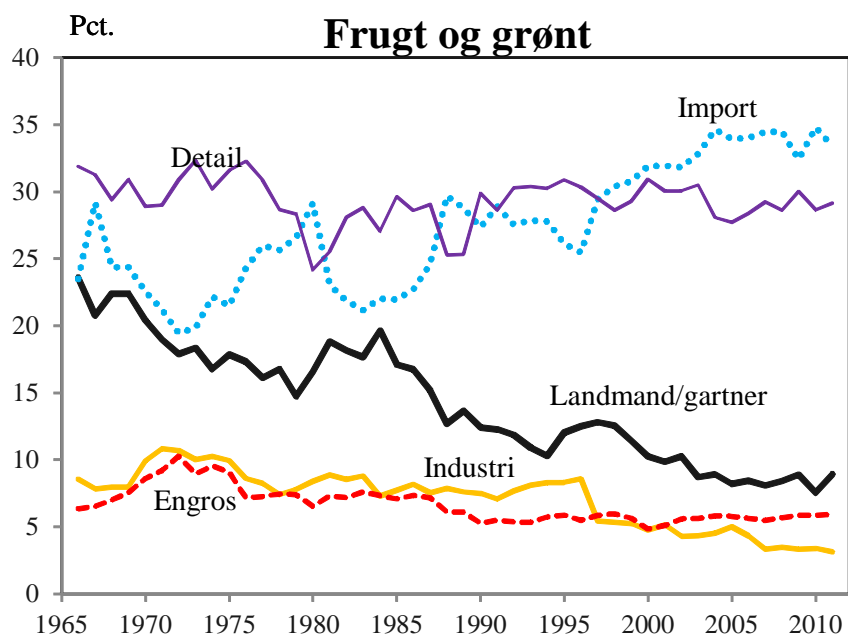
For det fjerde kan man se på udviklingen over tid. Det er karakteristisk, landmandens andel af forbrugerkrone falder i takt med et lands økonomiske udvikling.

Udviklingen i forbrugerkrone for forskellige varer og forskellige sektorer

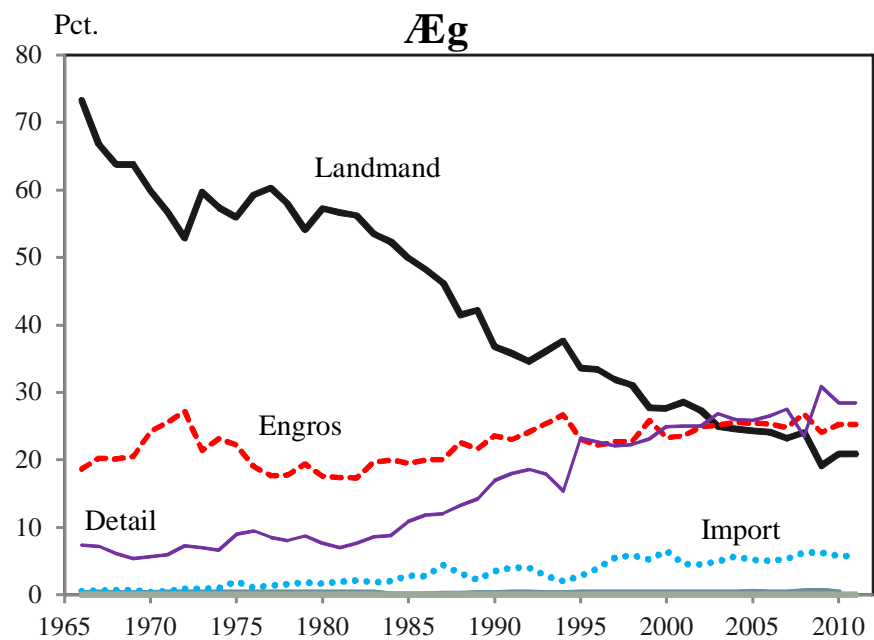
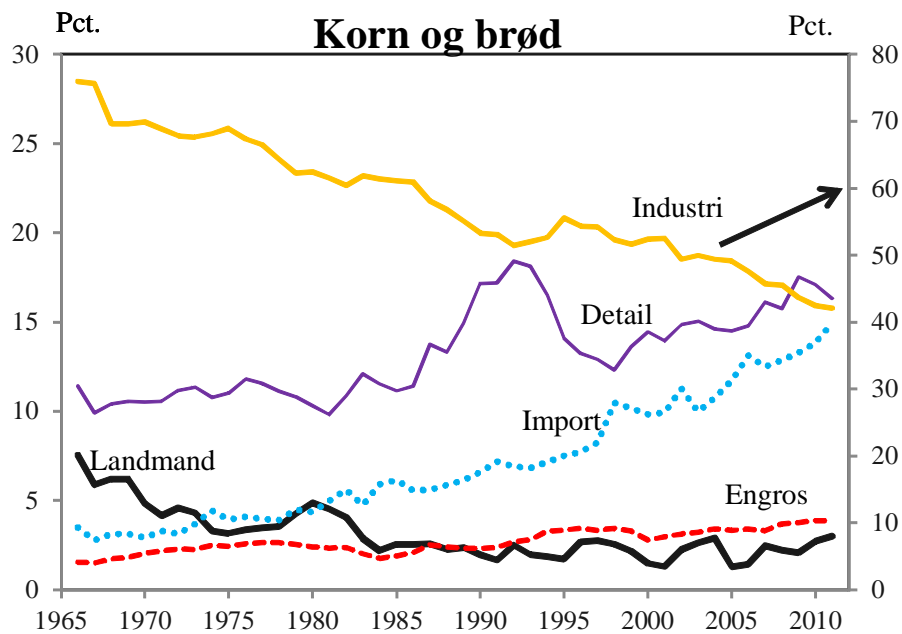
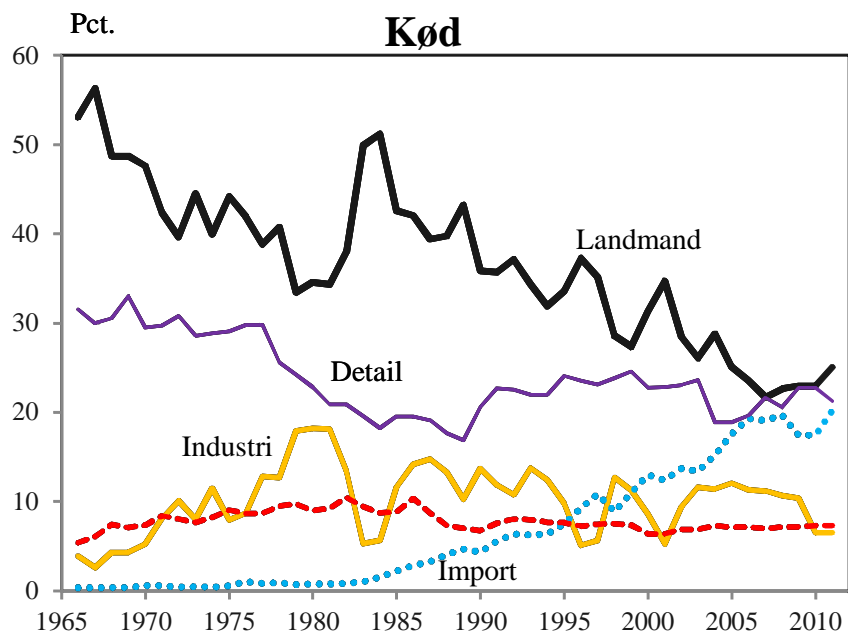
I det følgende vises udviklingen i forbrugerkrone for forskellige varer og forskellige sektorer. Af hensyn til overskueligheden vises kun udvalgte forbrugerandele, idet f.eks. moms - som udgør en den samme andel for alle produkter - er udeladt.

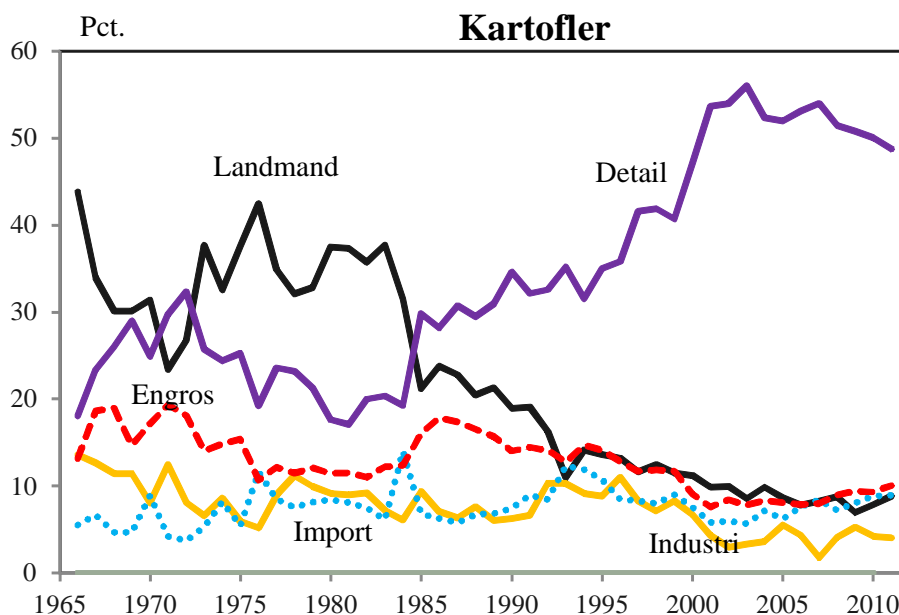
Figur 1. Udvikling i forbrugerkrønen i Danmark for forskellige sektorer og produkter, 1966-2011

(Fortsættes)

(Fortsættes)

Figur 1 viser et relativt entydigt billede af udviklingen i forbrugerkrone:

- * Landmandens andel af forbrugerkrone falder vedvarende
- * Detailhandlens andel er generelt stigende
- * Importen er stigende
- * Engroshandlens andel er relativt konstant
- * Industriens andel er relativt konstant eller svagt faldende

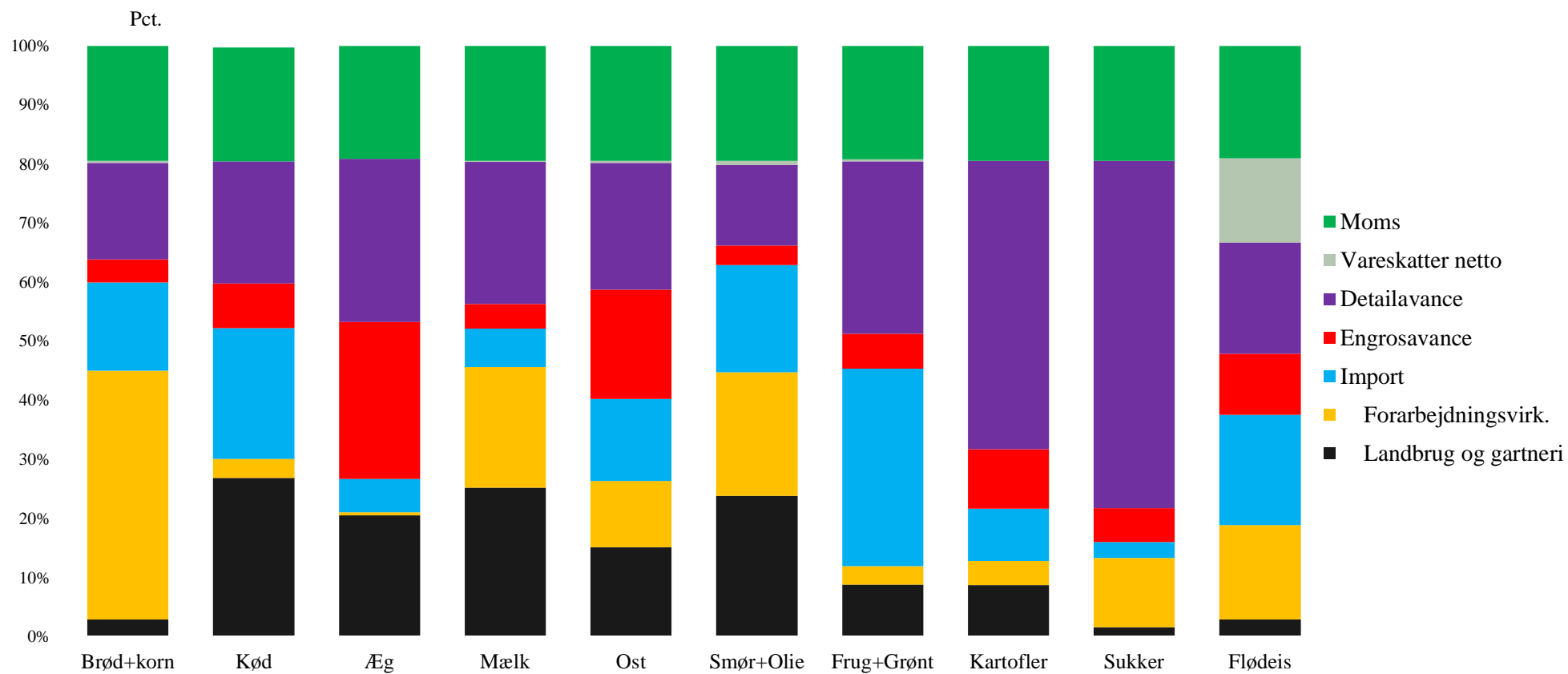
Dertil skal tilføjes, at moms samt andre skatter og afgifter har haft en stigende andel af forbrugerkrone gennem hele perioden. Af hensyn til overskueligheden er dette ikke vist i figur 1.

Import indgår i vareforsyningsbalancen i input-output-databasen, og derfor er den også medtaget i denne analyse.

Forbrugerkrone 2011 - fordelt på sektorer

Et øjebliksbillede af forbrugerkronefordeling på alle led i værdikæden for en række væsentlige landbrugs- og fødevarerprodukter fremgår af figur 2.

Figur 2. Forbrugerkronen 2011 - fordelt på sektorer

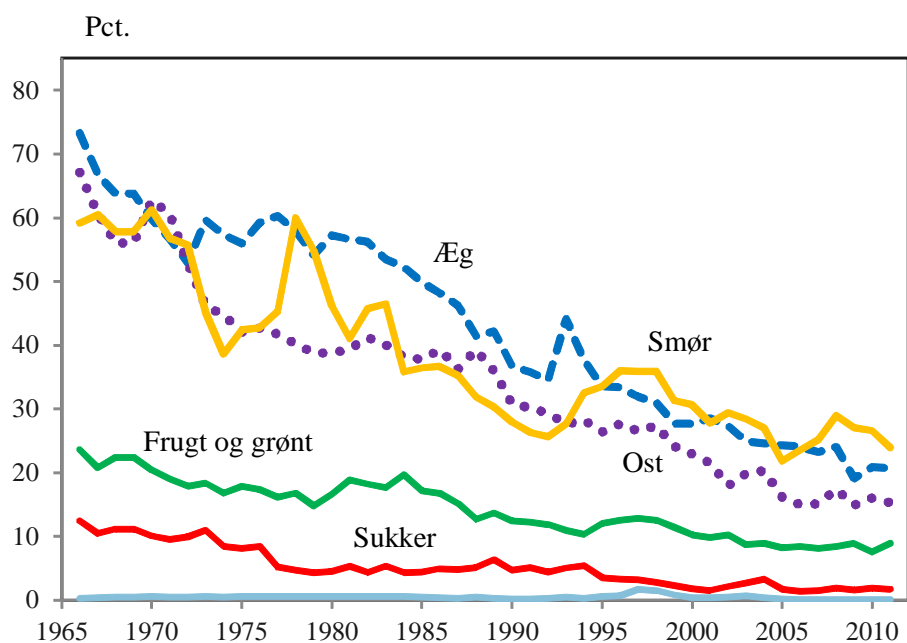
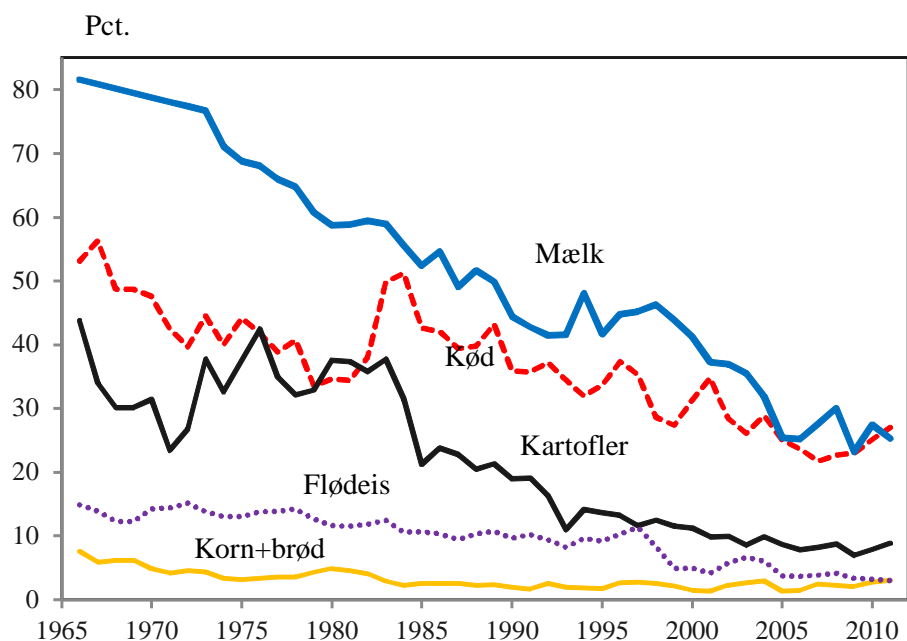

Figur 2 viser, at fordelingen af forbrugerkrone på sektorer er meget forskellig fra produkt til produkt. Dette skyldes først og fremmest, at forarbejdningsgraden er meget forskellig, og at prisen på landbrugsråvarerne kan være meget forskellige.

Udviklingen i landmandens andel af forbrugerkrone

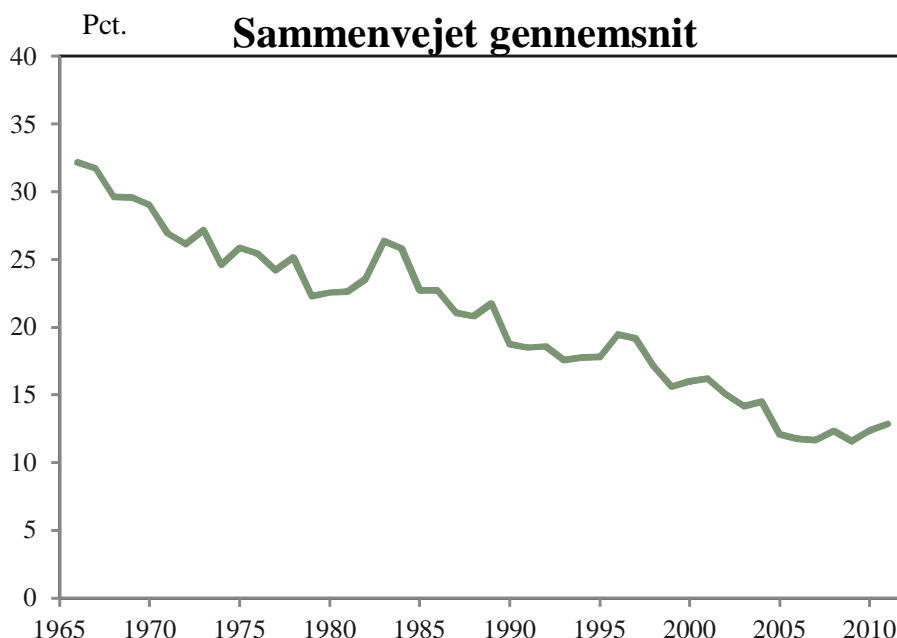
Landmandens andel af forbrugerkrone - og udviklingen heri - har ofte en særskilt interesse. Som det tydeligt fremgår af figur 3, er der en ensartet og gennemgående tendens i retning af, at landmanden får en faldende andel af forbrugerkrone.

Figur 3. Udviklingen i landmandens andel af forbrugerkrone, 1966-2011

Landmandens “gennemsnitlige” andel af forbrugerkrønen over tid - d.v.s. et sammenvejet gennemsnit af de vigtigste fødevarer i detailhandlen - viser, at landmandens andel af forbrugerkrønen er mere end halveret siden midten af 1960’erne, jfr. figur 4.

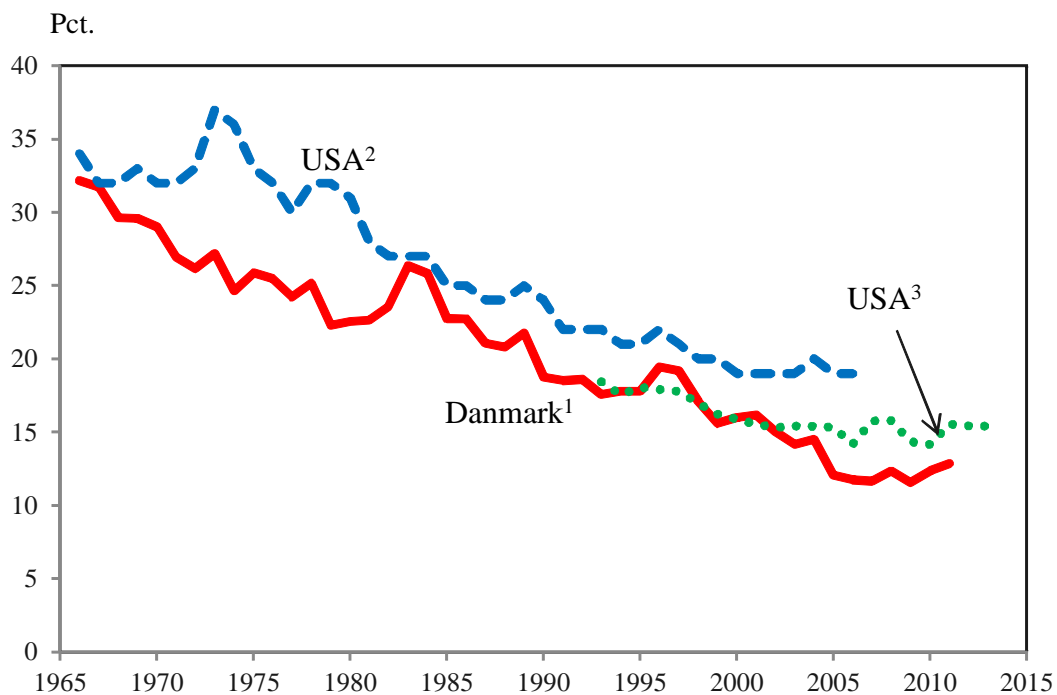
Figur 4. Landmandens andel af forbrugerkrønen - sammenvejet gennemsnit

Anm: Gennemsnit af de produkter, som er vist i figur 3. Sammenvejet ud fra detailhandelsomsætningen

Den viste udvikling i figur 4 er relativt forudsigelig, idet forædlingsgraden af landbrugsvarer stiger (mere food service, udespisning, convenience m.m.), og idet der er en relativ svag prisudvikling på landbrugsråvarerne. Resultaterne kan sammenlignes med tilsvarende undersøgelser fra USA, jfr. figur 5.

Figur 5. Landmandens andel af forbrugerkrønen i Danmark og USA

1) Beregnet ud fra Input-Output-analyser, 1966-2009

2) Beregnet ud fra hidtidige analyser i form af prisserier, korrektionsfaktorer m.m. 1965-2006

3) Beregnet ud fra Input-Output-analyser, 1993-2011

Kilder: USDA (2012+2014), samt beregninger på grundlag af Danmarks Statistiks Input-Output-tabeller

Niveau-forskelle mellem Danmark og USA kan til dels forklares med forskelle i skatter og afgifter (herunder moms) samt forskelle i de produktgrupper, som indgår i analysen.

Forbrugerkroneens udvikling: Forklaring

Der er flere naturlige forklaringer på, at landmanden ofte vil få en faldende andel af forbrugerkroneen:

For det første er der en tendens til stigende forarbejdningsgrad af fødevarerne i et samfund med stigende økonomisk velfærd og vækst. Øget fokus på convenience, udespisning, food service, take-away m.m. forstærker denne tendens.

Med stigende forædling vil omkostninger til arbejdsløn, produktudvikling, tilberedning m.m. stige, mens landbrugsråvarens andel falder. Resultatet bliver en faldende andel af forbrugerkroneen til landmændene. Den faldende andel skyldes, at den samlede „kage“ bliver større, og at landmandens andel blot relativt bliver mindre. Hvis en fødevarer virksomhed investerer i produktudvikling, forarbejdning og markedsudvikling, vil det medføre - hvis det går som planlagt - at investeringen tjener sig hjem igen i form af øget indtjening. Men resultatet bliver også, at landbrugsvarerne får en faldende andel af forbrugerkroneen, fordi omkostninger til produktudvikling m.m. øges. I dette tilfælde falder landmandens andel af forbrugerkroneen, men landmandens indtjening stiger, da den stigende indtjening tilfalder ejerne, så fremt der er tale om et andelsselskab.

Udviklingen i forbrugerkroneen skyldes også den stigende arbejdsdeling mellem landmænd og fødevarerindustri. Der er en klar tendens i den vestlige verden i retning af, at fødevarerindustrien overtager en væsentlig del af landbrugets betydning i det agroindustrielle kompleks (Hansen, 2013).

Selv om fødevarerindustrien overtager en del af beskæftigelsen og værditilvæksten fra det primære landbrug ved økonomisk udvikling, viser det sig alligevel, at også fødevarerindustrien normalt også får en relativt faldende betydning i takt med stigende økonomisk velfærd. Dette skyldes i sagens natur, at den øgede forarbejdning og markedsføring i fødevarerindustrien ikke kan opveje den negative effekt af den lave efterspørgselsvækst m.m.

Som konsekvens af både produktivitetsudvikling og trædemøllen vil landbrugets salgspriser udvikle sig langsommere end andre varer i samfundsøkonomien i gennemsnit. Priserne på både landbrugs- og fødevarer vil på langt sigt stige mindre end inflationen, og bytteforholdet - forholdet mellem landbrugets salgs- og faktorpriser - vil falde.

Det faldende bytteforhold over tid er et fænomen, som især gælder for landbruget, og som generelt ikke findes i samme omfang i de øvrige erhverv.

Når prisen - og dermed også værdien - af landbrugets råvarer stiger mindre end andre produkter og ydelser, vil landmandens andel af forbrugerkroneen også falde - alt andet lige.

Forbrugerkrone for økologiske landbrugs- og fødevarer

Det vil være interessant at undersøge, om forbrugerkrone og forholdet mellem landmands- og forbrugerpriser er det samme for økologiske som for konventionelle produkter. Umiddelbart må det forventes, at landmandens andel af forbrugerkrone er størst for økologiske produkter, idet omkostningerne i de efterfølgende led i værdikæden ikke vil være væsentligt højere for økologiske end for konventionelle fødevarer. Der kan dog være størrelsesmæssige eller holdbarhedsmæssige forhold, som kan begrunde en højere omkostning (eller avance) på økologiske varer længere fremme i værdikæden. Især på områder, hvor den økologiske markedsandel er lille, og hvor der af veterinære eller sundhedsmæssige årsager skal ske en meget skarp opdeling i forarbejdningsprocessen (f.eks. fjekræ- og svinekød), vil omkostningerne til forarbejdning og forædling af økologiske produkter være større. På disse områder vil omkostninger i forarbejdningsleddene således være størst i den økologiske produktion, og dette forhold kan begrænse landmandens andel af forbrugerkrone.

Forbrugerkrone (landmandens andel af forbrugerprisen) kan beregnes for visse økologiske og konventionelle produkter. Der tages udgangspunkt i hhv. landmandens salgspriser og detailpriser. Forskelle i prisrelationer mellem forskellige produkter undersøges således.

Da der er væsentlige prisforskelle over tid, fra sted til sted, p.g.a. tilbud, discount, kvalitetsforskelle m.m., skal der indsamles en del data for at få et repræsentativt grundlag.

Det er ikke muligt systematisk at indhente prisoplysninger for økologiske varer i værdikæden mellem landmænd og forbrugere. Fortroligheds- og konkurrencehensyn gør ikke dette muligt på nuværende tidspunkt.

Forundersøgelser - baseret på data fra oktober 2014

En forundersøgelse fra oktober 2014 viste (se bilag), at prisrelationerne kan variere meget fra produkt til produkt - selv inden for gruppen af grøntsager, hvor der ikke er de helt store meromkostninger ved produktion af økologiske produkter.

Forundersøgelsen viste også tegn på, at merprisen i pct. er større i detaileddet end i landmandsleddet. Dette kunne umiddelbart tyde på, at avancen i leddene efter landmændene i værdikæden er større på økologiske produkter end på konventionelle. Forundersøgelsen konkluderede dog, at der skal indsamles og analyseres flere data, før dette kan bekræftes.

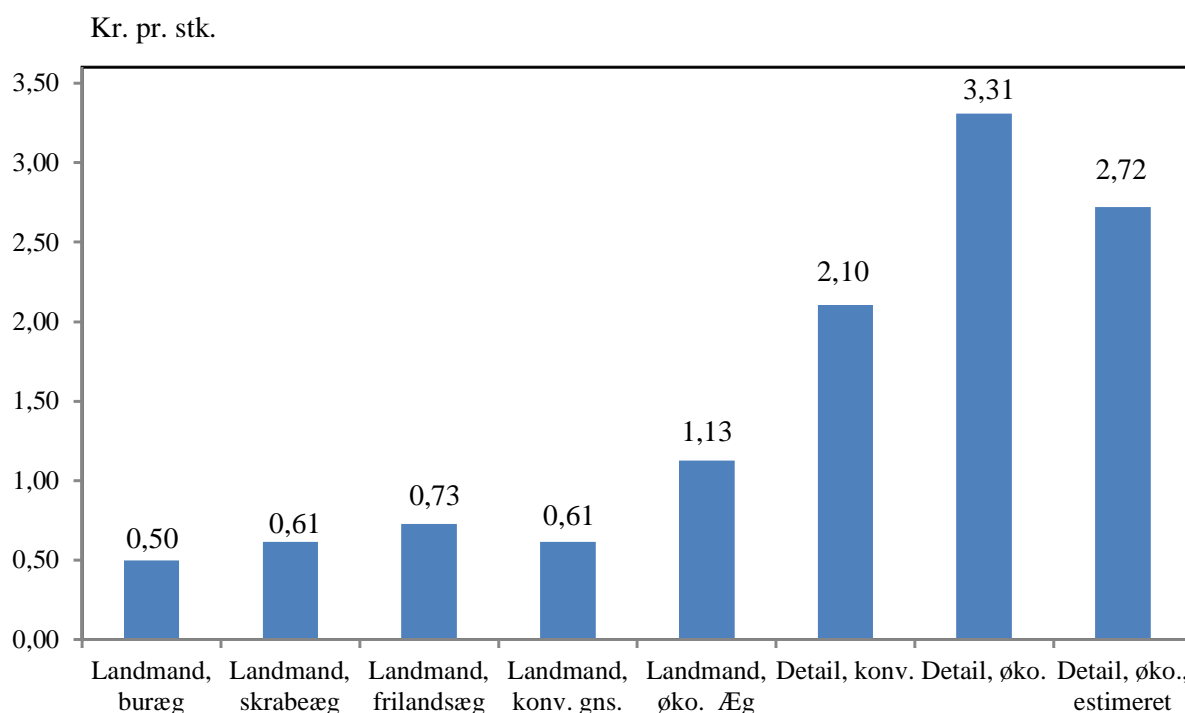
Forbrugerkrone og prisrelationer på konventionelle og økologiske fødevarer ud fra store checks 2015

I det følgende vises og analyseres prisdata i hhv. landmands- og detaileddet. Priserne i detaileddet er indhentet via store checks foretaget i juli måned 2015.

Æg

Der er indsamlet 45 detailpriser på æg, og der er beregnet gennemsnit på de to kategorier, konventionelle og økologiske æg. Landmandspriser er beregnet ud fra Landbrug & Fødevarers månedlige prisstatistik. Væsentlige resultater ses af figur 6.

Figur 6. Priser på konventionelle og økologiske æg i hhv. landmands- og detaileddet

Anm: Detail, økologisk, estimeret: Beregnet detailpris på økologiske æg, hvor detailavance i kr. pr. æg er den samme som for konventionelle æg.

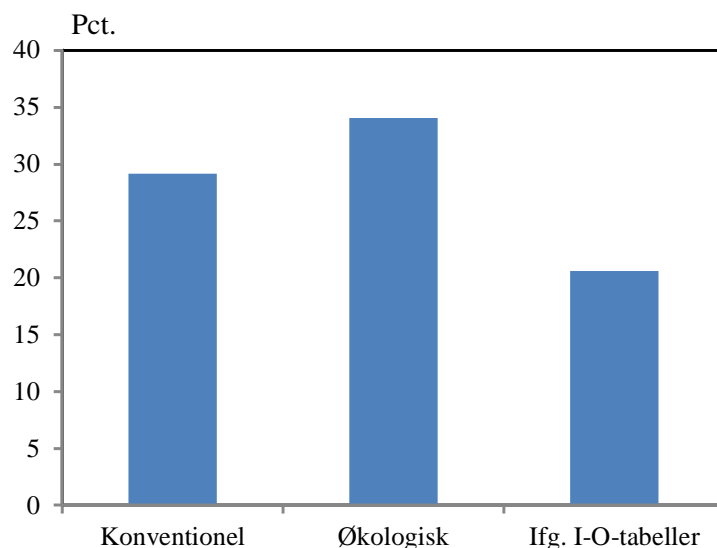
Kilde: Egne beregninger på grundlag af Danmarks Statistik (2015) og Landbrug & Fødevarer (2015)

Som det ses af figuren er de økologiske æg væsentligt dyrere end de konventionelle æg: Landmandspriser er 55-125 pct. dyrere, mens detailpriser er 57 pct. dyrere

Den estimerede detailpris på økologiske æg er baseret på en forudsætning om, at landmandens merpris - og kun denne - videreføres direkte til detailprisen, mens øvrige omkostninger i værdikæden efter landmandsleddet er konstant. Der pålægges dog moms af den merpris, som landmanden får for økologiske æg.

Landmandens andel af forbrugerkrone kan beregnes ud fra priser i landmandsleddet og i detaileddet. Figur 7 viser resultaterne heraf:

Figur 7. Landmandens andel af forbrugerkrone for konventionelle og økologiske æg - samt for æg ialt ud fra Input-output-data

Anm: I-O-tabeller er for 2011. Øvrigt for medio 2015.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Landbrug og Fødevarer (2015), Danmarks Statistik (2015) og store checks.

Figuren viser, at landmandens andel af forbrugerkrone kun er marginalt større for økologiske æg end for konventionelle æg. De beregnede forbrugerkrone tal ud fra priser i landmands- og detaileddet omfatter udelukkende salg af friske hele æg, mens æg til forarbejningsindustrien m.m. ikke er medtaget. Det er en af forklaringerne på, at landmandens andel af forbrugerkrone er mindre ifølge input-output-tabellerne, som omfatter al anvendelse.

Det kan således konkluderes:

- at avancerne i leddene efter landmanden i værdikæden pr. stk. æg er betydeligt højere for økologiske end for konventionelle æg. Det kan forklares ved, dels at økologiske æg har en mindre prisefterspørgselselasticitet, dels at avancerne i værdikæden typisk er en fast procentsats og ikke et fast enhedsbeløb (kr. pr. stk.).
- at landmandens andel af forbrugerkrone er marginalt højere for økologiske æg end for konventionelle æg.

Mælk

Mælk og mejeriprodukter tilhører en produktgruppe med en meget varierende forarbejningsgrad og dermed også store forskelle i landmandens andel af forbrugerkrone. Landmandens andel vil typisk være størst, når det gælder frisk mælk, men den vil være mindst, når det gælder mejeriprodukter som ost, flødeis m.m. På samme måde må det forventes,

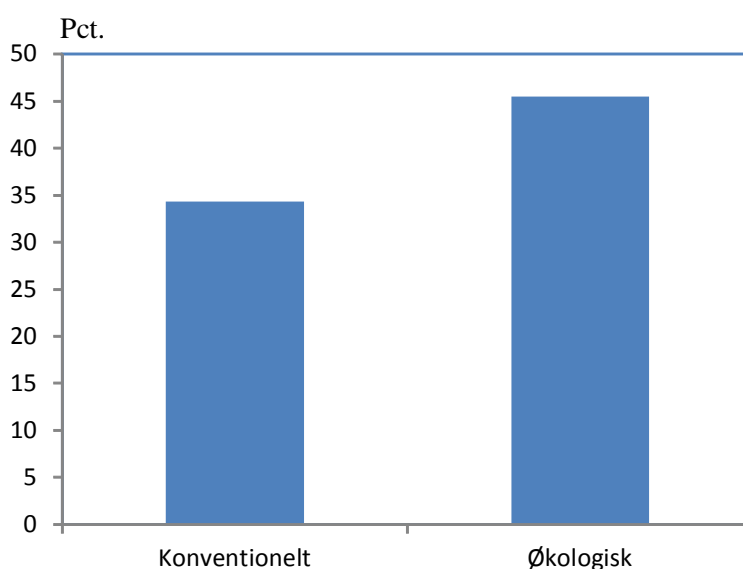
at merprisen på økologiske varer vil være størst på de produkter, hvor landmandens andel af forbrugerkronen er størst, idet disse varer vil have den største meromkostning på råvarer.

For både konventionel og økologisk mælk gælder det, at der er tale om basale nødvendighedsvarer, som ofte købes. Derfor bliver disse varer ofte anvendt som tilbudsvare for at tiltrække kunder.

De gennemførte store checks viste, at merprisen på økologiske mejeriprodukter lå mellem 4 og 140 pct.

Når det gælder en så relativt uforarbejdet vare som minimælk, kan det konstateres, at landmandens andel af forbrugerkronen er størst for de økologiske produkter, jf. figur 8.

Figur 8. Forbrugerkrone for konventionel og økologisk mælk (minimælk)

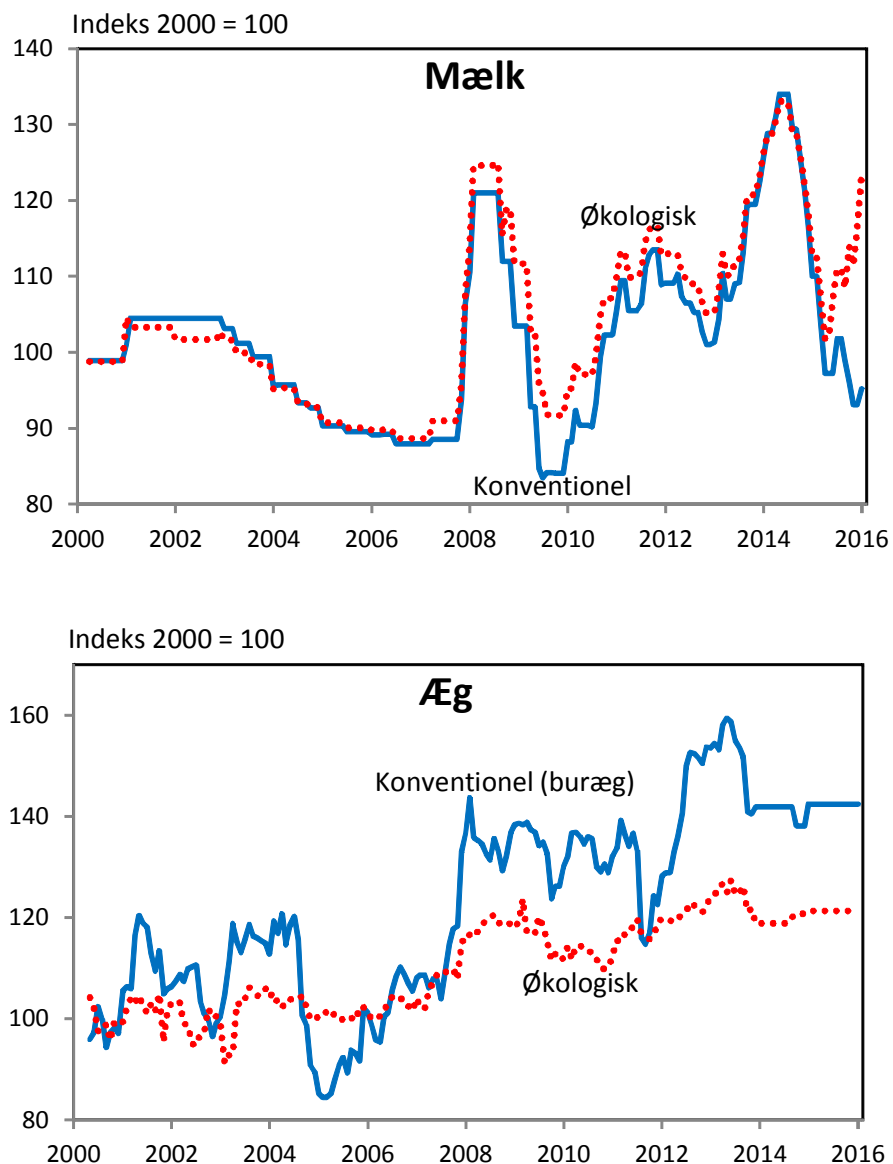

Anm: I-O-tabeller er for 2011. Øvrig for medio 2015.

Kilde: Egne beregninger på grundlag af Landbrug og Fødevarer (2015), Danmarks Statistik (2015) og store checks.

Landmandens andel af forbrugerkronen på mælk og andre mejeriprodukter kan dog variere betydeligt over tid. I løbet af det seneste halve år er landmændenes afregningspriser på økologisk mælk steget markant i forhold til konventionel mælk, hvilket - alt andet lige - vil øge de økologiske landmænds andel af forbrugerkronen. Som det ses af figur 9, har udviklingen i landmændenes priser på hhv. økologisk og konventionel mælk været meget forskellig siden medio 2015. Til sammenligning viser figuren også den tilsvarende udvikling for æg.

Figur 9. Landmandspriser på økologiske og konventionelle produkter. 2000-2015. 2000 = 100

Kilde: Egen fremstilling på grundlag af Landbrug & Fødevarer (flere årgange)

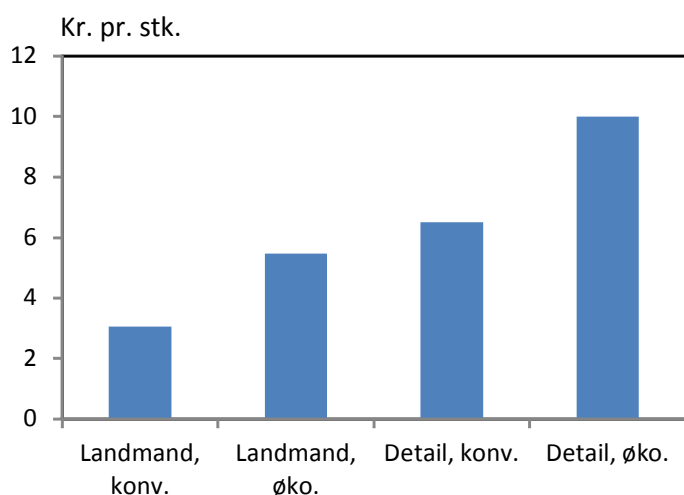
Som figur 9 viser, er prisudviklingen på det hhv. økologiske og konventionelle marked for mælk og æg ikke væsentligt forskellig. Økologisk og konventionel mælk har haft næsten samme prisudvikling frem til midten af 2015, hvorefter økologisk mælk er steget relativt mere i pris. Når det gælder æg, er prissammenhængen mindre, og økologiske æg er steget mindre i pris end konventionelle æg.

Frugt og grønt

Landmandens (og gartnerens) andele af forbrugerkronen for frugt og grønt afhænger meget af forarbejdningsgraden. Jo mere forarbejdede og forædlede varerne er, desto mindre bliver landmandens andele. Hvis der er tale om friske frugter og grøntsager, som sælges direkte i butikkerne uden større forarbejdning, indpakning m.m., vil landmandens andel være relativt stor.

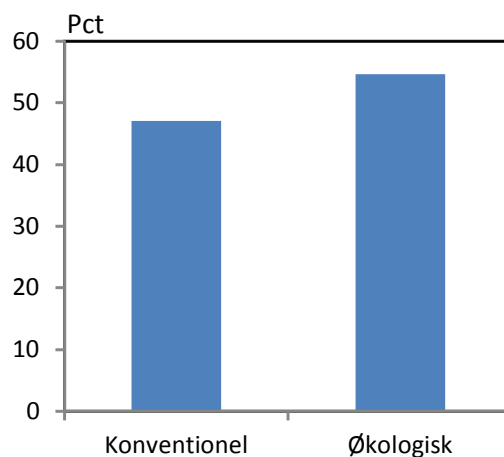
Figur 10 og 11 viser producent- og forbrugerpriser på agurk samt forbrugerkronen (landmandens andel) på agurker

Figur 10. Priser på agurk

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figur 11. Landmandens andel af forbrugerkrone på agurk

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figureerne viser, at detailhandlens merpris på økologiske varer er større end landmændenes merpris - regnet i kr. pr. stk. På landmandsniveauet er prisforskellen 2,40, mens den er 3,50 i detailledet.

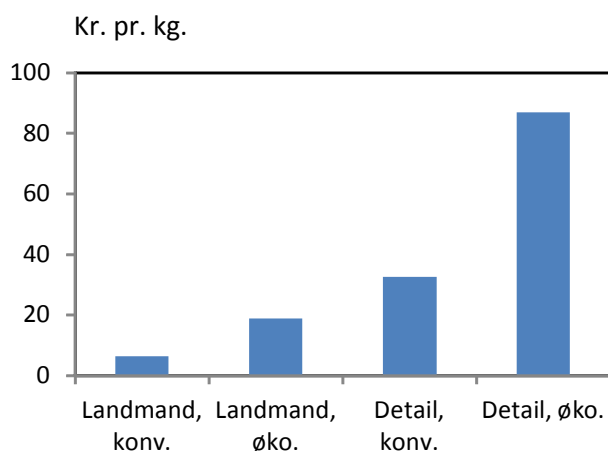
Landmandens andel af forbrugerkronen er størst for økologiske agurker: 55 pct. mod 47 pct. for konventionelle agurker.

Fjerkræ

Landmandens andele af forbrugerkronen for fjerkræ afhænger også af forarbejdningsgraden. Jo mere forarbejdet og forædlet fjerkrækødet er, desto mindre bliver landmandens andele. Samtidig bliver det også vanskeligere at sammenligne konventionelt og økologisk fjerkrækød, hvis der er tale om meget forarbejdede og forædledede produkter. I det følgende sammenlignes derfor priser hele kyllinger, og forbrugerkronen beregnes ligeledes for denne produktgruppe.

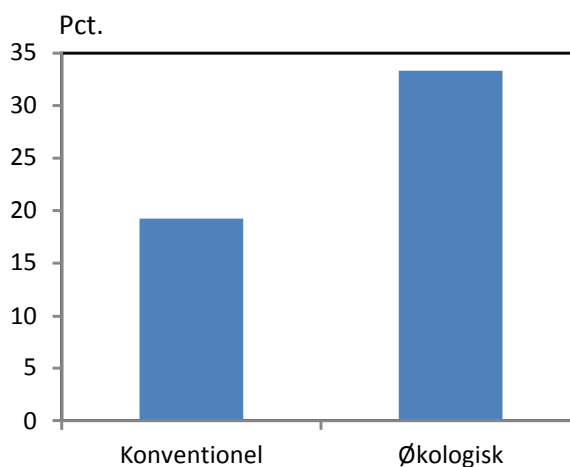
Figur 12 og 13 viser producent- og forbrugerpriser samt forbrugerkronen (landmandens andel) på hele kyllinger

Figur 12. Priser på kylling

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figur 13. Landmandens andel af forbrugerkrone på hele kyllinger

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger

Figurerne viser, at detailhandlens merpris på økologiske varer er større end landmændenes merpris - regnet i kr. pr. stk. En økologisk kylling i butikkerne er ca. 3 gange så dyr som en konventionel (hvilket stemmer overens med andre kilder, jfr. Brugsen, 2014). Landmandens merpris er ca. 12,5 kr. pr. kg, mens forbrugernes merpris er godt 50 kr. En del af merprisen i detailledet skyldes dog, at slagte- og forarbejdningssomkostningerne er større for økologiske kyllinger p.g.a. det mindre volumen.

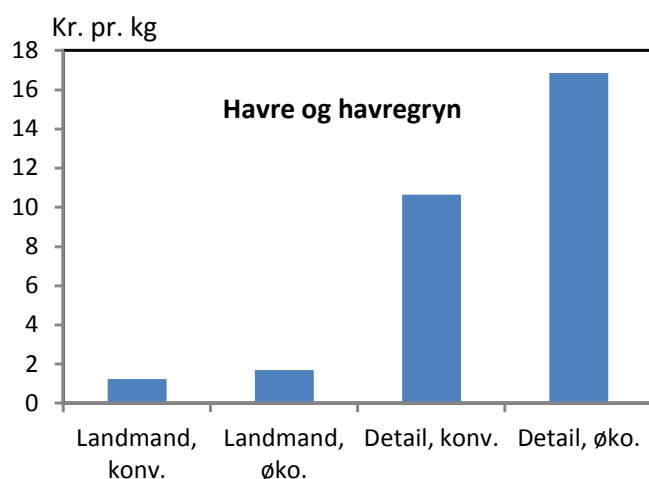
Landmandens andel af forbrugerkronen er størst for økologiske kyllinger: 33 pct. mod 19 pct. for konventionelle kyllinger.

Kornbaserede produkter

Landmandens andele af forbrugerkrone for kornbaserede produkter varierer meget fra produkt til produkt. Når det gælder mel og gryn, er der tale om relativt uforarbejdede produkter, hvor korn-råvaren spiller en stor rolle. Når det gælder brød, kager m.m., udgør råvareandelen kun en meget lille del (jf. også figur 1 og 2).

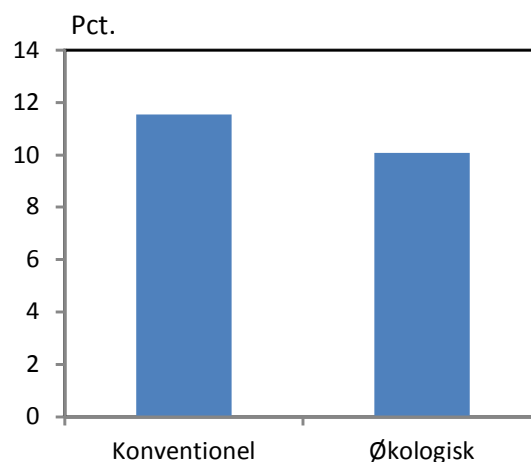
Figur 14 og 15 viser producent- og forbrugerpriser på havre og havregryn samt forbrugerkrone (landmandens andel) på havregryn.

Figur 14. Priser havre og havregryn

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

Figur 15. Landmandens andel af forbrugerkrone på havregryn

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

Figurene viser, at detailhandlens merpris på økologiske varer er større end landmændenes merpris - regnet i kr. pr. stk. Landmanden får 1/2 - 1 kr. mere pr. kg. for økologisk havre, men i detailleddet er prisen 6 kr. mere for økologisk havregryn. Selv om der bruges mere end 1 kg. havre til 1 kg. havregryn, forekommer merprisen i detailleddet stor. Det skal bemærkes, at leddene mellem landmænd og detailled har en stor andel af forbrugerkrone (jfr. figur 2)

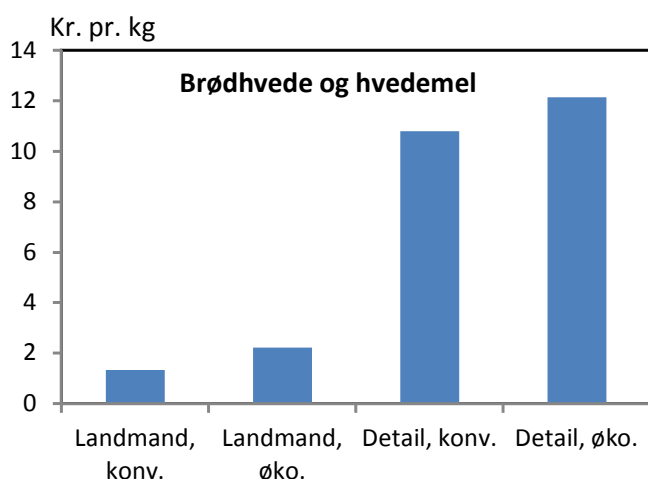
Det er bemærkelsesværdigt, at landmandens andel af forbrugerkrone er størst for konventionel havregryn: 17 pct. mod 11 pct. for økologisk havregryn.

Når det gælder brødhvede og hvedemel, er der også tale om relativt uforarbejdede produkter, hvor landbrugsråvarer har en relativt stor betydning for forbrugerprisen. Figur 16 og 17 viser da også, at merprisen i detailledet (ca. 1,35 kr.) ikke er væsentligt større end i landmandsleddet (0,90 kr. pr. kg). Når der tages hensyn til svind, moms m.m. er der således tale om en meget beskeden merpris på økologisk mel i detailledet.

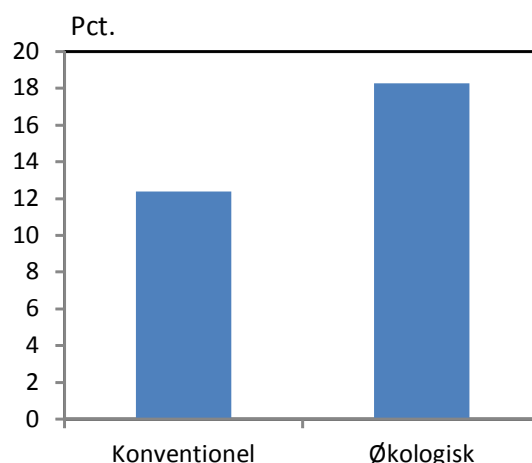
Figur 16 og 17 viser producent- og forbrugerpriser på brødhvede og hvedemel samt forbrugerkrone (landmandens andel) på hvedemel.

Figur 16. Priser brødhvede og hvedemel

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

Figur 17. Landmandens andel af forbrugerkrone på hvedemel

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

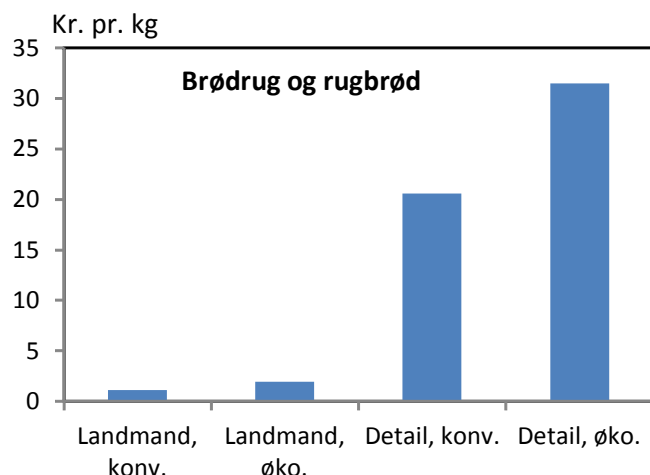
Landmandens andel af forbrugerkrone er størst for økologisk hvedemel: 18 pct. mod 12 pct. for konventionel hvedemel.

Når det gælder brød, er landmandens andel af forbrugerkrone lav - typisk omkring 5 pct. Brød er blevet et mere og mere differentieret produkt, så det er vanskeligt - og ofte helt umuligt - at finde to helt ens brød, hvor eneste forskel er, at det ene er økologisk, og det andet er konventionelt. Det gør beregninger af forbrugerkrone opdelt på hhv. økologiske og konventionelle produkter lidt mere usikre. Dertil kommer, at mel ikke er det eneste ingrediens i brød, og derved kan rene prissammenligninger mellem mel og brød undervurdere landmandens andel af forbrugerkrone.

Figur 18 viser, at merprisen i detailledet (ca. 11 kr.) er væsentligt større end i landmandsleddet (0,90 kr. pr. kg). Her skal der dog tages hensyn til, at merprisen på økologisk mel er relativt stor, og dermed påvirkes prisen på rugbrød direkte heraf.

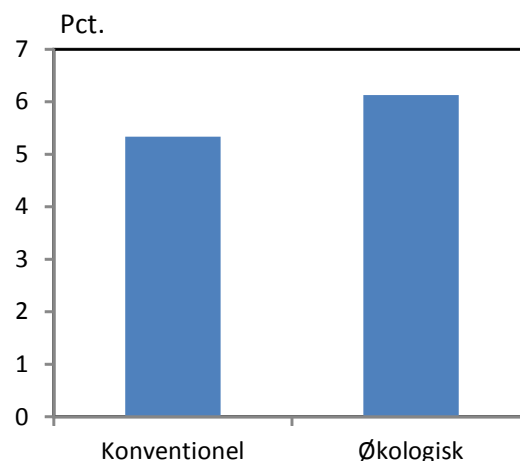
Figur 18 og 19 viser producent- og forbrugerpriser på brøddrug og rugbrød samt forbrugerkronen (landmandens andel) på rugbrød.

Figur 18. Priser brøddrug og rugbrød

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

Figur 19. Landmandens andel af forbrugerkrone på rugbrød

Kilde: Egne beregninger på grundlag af store checks og producentpris-oplysninger og Økokornbasen.dk (Blume, 2015)

Landmandens andel af forbrugerkronen er størst for økologisk hvedemel: 6,1 pct. mod 5,3 pct. for konventionel hvedemel. Begge tal svarer til niveauet for landmandens andel af forbrugerkronen beregnet ud fra input-output-data.

Afsluttende vurdering

Detailhandlens avance beregnes ofte som en procent af deres indkøbspris. Det vil sige, at jo dyrere indkøbsprisen er, desto større bliver detailhandlens avance, regnet i kroner. På den måde vil detailprisen på økologiske varer blive dyrere end konventionelle varer, end hvad merprisen til landmændene kan berettige. Denne prisfastsættelsesmetode betyder således, at detailhandlens avance på to æg kan være vidt forskellig - og avancen på de dyrere økologiske æg er dermed størst.

Det må forventes, at efterspørgslen efter økologiske fødevarer er mindre priselastisk end efterspørgslen efter konventionelle fødevarer. Derfor har detailhandlen et yderligere motiv til at holde forbrugerprisen på økologiske varer relativt høj.

I de fleste tilfælde er landmandens andel af forbrugerkrone størst på de økologiske varer. Dette er forventeligt, da den egentlige værdiforøgelse ved økologiske varer primært sker i landmandsleddet.

Det skal også tilføjes, at prisudviklingen - og dermed også forbrugerkrone - har været volatil i de senere år. På landmandsleddet har priserne på både vegetabiliske og animalske produkter svinget meget, og på detailniveau har flere butikker på det seneste sænket priserne på økologiske fødevarer.

Nye studier bør derfor omfatte en længere tidsperiode, således at tilfældigheder p.g.a. disse prisudsving reduceres eller helt elimineres. Derudover kan flere produkter medtages, i det omfang priser på sammenlignelige økologiske og konventionelle produkter kan indhentes. Endeligt kan det undersøges, om priser i flere led i værdikæden kan skaffes, således at forbrugerkrone kan opdeles på flere sektorer.

Bilag 1. Resultater af forundersøgelse

Produkt	Enhed	Økologisk	Økologisk	Konv.	Konv.	Merpris, % prod. Pris	Merpris % detail	Landmandens andel af forbrugerkronen		Kommentarer
		Producentpris	Detailpris	Producentpris	Detailpris			øko, %	Konv., %	
Pære, conference	1 stk		4,50		2,00		125			Detailpris: Nemlig.com. Hhv. belgisk og hollandsk
Æble, royal gala	1 stk		4,00		2,15		86			Detailpris: Nemlig.com. Hhv. Italiensk og italiensk
Gulerødder	kg	4,26	10	3,21	4,00	33	150	43	80	Detailpris: Rema 1000. Producentpris: Gns. for hele 2013
Gulerødder	kg		10		4,50		122			
Porrer, stk.		2,54	5	2,14	3,00	19	67	51	71	Detailpris: Netto
Porrer, stk.	3 stk.		18		12,00		50			Detailpris: Rema 1000
Agurk	1 stk.		13		8,00		63			Detailpris: Nemlig.com. Dansk
Agurk	1 stk.		10		4,00		150			Detailpris: Nemlig.com. Hollandsk
Agurk	1 stk.		10		4,00		150			Detailpris: Netto
Broccoli										
Aubergine	1 stk.		18		10,00		80			
Bladselleri	1 stk		16		12,00		33			Detailpris: Nemlig.com
Bladselleri	2 stk		12		10,00		20			Detailpris: Netto
Spidskål	1 stk.		20		12,00		67			
Kartofler, søde	500 g.		25		18,00		39			Detailpris: Nemlig.com. Egypten
Tomat	1 stk.		3,5		3,00		17			Detailpris: Nemlig.com. Italien og Danmark
Baby salatmix	1 bakke		20		16,00		25			Detailpris: Nemlig.com. Danmark
Iceberg salat	1 stk		16		8,00		100			Detailpris: Nemlig.com. Danmark og Tyskland
Augergine	1 stk.		12		5,00		140			Detailpris: Irma
Agurk	1 stk.		12		5,00		140			Detailpris: Fakta
Broccoli	1 stk		16		10,00		60			Detailpris: Fakta, hhv 350 og 400 g.
Iceceberg	1 stk.		13		8,00		63			Detailpris: Netto
Løg	1 kg		10		6,67		50			Detailpris: Rema 1000
Broccolo	400 g		16		10,00		60			Detailpris: Rema 1000
Kartofler			12		4,00		200			Detailpris: Rema 1000

Bilag 2. Oversigt over hovedresultater af store checks

Gennemsnitsoversigt					
Produkt	Gennemsnit øko	Gennemsnit konv	Forskel	Forskel (%)	Kommentar
A38	16,16	17,04	-0,88	-5,1	Økologisk var i høj grad 0,5% fedt, mens konventionel var 1,5% fedt. Det udlever formentlig en prisforskel udover hvad skyldes økologisk/konventionel fremstilling.
Agurk	10,00	0,50	9,50	95,0	
Broccoli	14,80	11,32	3,48	30,7	
Citron	7,47	3,47	4,00	115,5	
Flødesk, vanille	63,78	45,18	20,60	47,7	
Gulerødder	14,20	8,30	5,90	71,0	
Hakket oksekød	78,48	55,92	22,56	40,3	
Havregryn, finvalsed	16,88	10,65	6,23	38,2	
Hindbær, frosne	87,78	51,82	35,96	69,4	
Jordbær	57,50	39,36	17,94	45,4	Økologiske jordbær udgør en relativt lille andel i stikprøverne sammenlignet med konventionelle. Der kan have været forskel på bække størrelserne. En bække er baseret på stikprøver antaget til at veje 430 gram, hvis intet oplyst.
Kaffe, hele bønner, 100% Arabica	147,57	117,29	30,28	25,8	
Kartofler	20,07	17,03	3,04	17,8	
Kylling, brystfillet	342,18	89,34	152,84	171,1	Mængde af luge tilsat varierede, og var ikke altid let at aflæse. Der må medregnes usikkerhed i købsprisen.
Kylling, hel kylling	80,98	32,71	54,26	160,9	
Læg, hvide	15,11	9,25	5,86	63,4	
Mel, Grahamsmel	13,99	12,73	1,26	9,6	
Mel, Hvedemel	12,15	10,80	1,35	12,5	
Mel, rugmel	9,00	8,49	0,51	6,0	
Mælk, minimælk	7,74	6,70	1,04	15,5	
Ost, ML, (45+, 25 % fedt)	109,74	108,19	1,55	1,4	Stor variation i fedtprocenter. For så vidt muligt, er det ML 45/30+ oste med fedtprocent omkring 20.
Piskefløde	36,93	32,23	4,71	14,6	
Rugbrød	31,53	20,61	10,92	38,0	
Salat, isberg	12,14	9,33	2,81	30,1	
Smer	61,89	78,03	3,36	4,3	
Solsikkekerner	45,12	26,39	18,74	71,0	
Spidskål	14,80	13,00	1,80	13,8	
Sukker	19,86	11,13	8,73	78,4	Pga. tilgængelighed og udbud af sukker er konventionel sukker typisk hvid sukker, mens økologisk sukker er rørsukker.
Tomat	48,38	38,96	9,42	24,2	
Vandmelon	32,25	25,80	6,45	25,0	Stor størrelsesforskel blandt vandmelonerne.
Æbler	3,29	2,62	0,67	25,7	
Æg, S/M	3,31	2,10	1,21	57,4	Forskel i str. På æggene. Frilands og økologiske æg er i kategorien "økologisk", mens skrab- og buræg er i kategorien "konventionel".

Kilder

Blume, Steffen (2015): Personlig meddelelse, Økokornbasen.dk

SuperBrugsen (2014): Derfor koster økologiske kyllinger 300 procent mere end konventionelle. <http://politiken.dk/annoncesektion/superbrugsen/ECE2504801/derfor-koster-oekologiske-kyllin-ger-300-procent-mere-end-konventionelle/>

Brester, Gary W., Marsh, John M. and Atwood, Joseph A. (2009): Evaluating the Farmer's-Share-of-the-Retail-Dollar Statistic.
Journal of Agricultural and Resource Economics. Volume 34, Number 2, August 2009
<http://ageconsearch.umn.edu/handle/54543>

Canning, Patrick (2011): A Revised and Expanded Food Dollar Series: A Better Understanding of Our Food Costs
USDA. Economic Research Service. Economic Research Report Number 114 February 2011
<http://www.ers.usda.gov/media/131100/err114.pdf>

Congressional Research Service (2009): Farm-to-Food Price Dynamics. Randy Schnepf
<http://www.nationalaglawcenter.org/assets/crs/R40621.pdf>

Gardner, Bruce L. (1975): "The Farm-Retail Price Spread in a Competitive Food Industry," *American Journal of Agricultural Economics* 57(3):399-409.

Hansen, Henning Otte (2012): Forbrugerkronen og landbruget. I: Tidsskrift for Landøkonomi. No 3/2012. 198. årgang. pp. 213-224

Hansen, Henning Otte (2013): Food Economics: Industry and markets. Routledge.

Hansen, Henning Otte (2014): Forbrugerkronen. 11 s., mar. 31, 2014. (IFRO Udredning; Nr. 2014/4).
http://ifro.ku.dk/om_instituttet/medarbejdere/?pure=files%2F107145770%2FIFRO_Udredning_2014_4.pdf